EUGEN SIMION, ALEXANDRU ODOBESCU – THE MONOGRAPH OF A WALLACHIAN INTELLECTUAL

Simona Antofi
Prof. PhD., „Dunărea de Jos"University of Galaţi

Abstract: En tant qu'auteur des études fondamentales sur les écrivains (non)conventionnels de la littérature roumaine, Eugen Simion propose, dans le livre dédiée à Alexandru Odobescu, une histoire critique fascinante et érudite de l'homme et de son oeuvre, qui inclut tous les types de discours prouvant la force créatrice de cet écrivain.

Keywords: monographie, discours littéraire, épistolaire, récit d'idées.

Eugen Simion are vocația cărților fundamentale despre scriitori și opere cărora le intuiește cu precizie datele esențiale ale spiritului, respectiv ale scriiturii. Și mai are darul formulărilor neașteptate, surprinzătoare, al titlurilor oximoronice și al re-lecturilor critic-impresioniste, ajustate pe contraforții argumentului estetic. Așa se face că, alegând să scrie un studiu despre Alexandru Odobescu, criticul și-l intitulează *Un romantic erudit și anxios, iubitor de reverii clasicizante*, folosind nu unul, ci două oximoroane pentru a trasa liniile de forță ale formulei spirituale odobesciene și pentru a delimita, de la bun început, cele două forțe centrifuge – ispita permanentă a modelului livresc-erudit și constrângerile realității – care desenează conturul unui spirit uman și creator aparte.

În *Argument*, Eugen Simion schițează traseul de re-lectură descoperitoare a particularităților umane ale scriitorului, transferate în operă, și a specificității discursului ce rezultă dintr-o specială *ficțiune* și *dicțiune* a ideilor care conturează un spațiu diegetic aparte. În termenii criticului, Odobescu „este în felul lui un excelent eseist – epic, ceea ce vrea să spună: un disociator fin de idei, cu imaginația bogată, un erudit care își pune ideile într-o narațiune impresionistă plină de surprize."[1]

Dotat cu real talent pentru *epica de idei*, Odobescu se situează, cumva, la periferia literaturii epocii sale, asumându-și, cu luciditate, într-o literatură care se zbate să iasă din anonimat, ba, mai mult, să se sincronizeze cu mișcarea occidentală a formelor literare, statutul de practicant al *minoratului literar* – cultivând, adică, *epica eseistică* și *eseul romanesc*.[2] Tocmai prin această dimensiune oarecum nonconformistă a scrisului său, în raport cu epoca și cu dezideratele ei culturale și literare, Odobescu se înscrie într-o tradiție ulterioară puternică, reprezentată „de G. Călinescu și de alții".[3] De altfel, interesul lui Eugen Simion merge (și) către *proza științifică* a lui Odobescu, căreia îi descoperă, cu voluptatea cititorului erudit de secol XXI, „plăcerea de a povesti, bucuria disocierii și arta descripției (aspect – acesta din urmă – pe care l-au recunoscut mai toți comentatorii săi). Există, vreau să spun, un bun scenariu epic în aceste studii erudite, o artă a portretului și o superioară artă a descripției care, luate la un loc, asigură ceea ce naratologii postmoderni numesc literaritatea discursului".[4]

[1]Eugen Simion, *Alexandru Odobescu. Un romantic erudit și anxios, iubitor de reverii clasicizante*, Ed. Muzeul Literaturii române, 2015, p. I.
[2]Idem, p. II.
[3]Ibidem.
[4]Idem, pp. II – III.

BDD-A28631 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:51 UTC)

Formula interioară și profilul creatorului stau sub semn oximoronic, așa cum am spus deja, iar traiectoria sa creatoare se lasă citită ca o istorie cu două niveluri: unul al scriiturii, al textelor științifice și literare, și altul al omului, neliniștit, anxios, măcinat de griji pecuniare și nu numai, sinucigându-se, în cele din urmă, în pofida forței vitale, motivante și temporar salvatoare, a culturii.

În prima dintre cele trei componente mari ale studiului (*Opera eseistică. „Scene istorice”*; *Proza științifică*; *Corespondența. Un Flaubert valah care scrie zilnic, dar nu despre literatură*), Eugen Simion începe prin a fixa datele caracteristice ale intelectualului, ale omului public și ale celui casnic, prin a identifica și explica contradicțiile eului odobescian, care suferă de adamism, febrilitate creatoare, este conflictual, „rău gestionar al afacerilor sale publice și familiale”.[5] Arhitect cvasi-utopic al unor proiecte științifice și culturale de anvergură, visător incorigibil pe ruinele clasicismelor europene, minat permanent de un temperament romantic – anxios, măcinat de grijile familiei, Odobescu este, totodată, un frenetic epistolier, cele aproape 3000 de scrisori conturând un „jurnal intim sub formă epistolară ținut zi de zi”.[6] Acesta îi furnizează principalele argumente criticului care vrea să coreleze, explicit, scriitura în discuție cu miza cărții sale - a da coerență și sens unei opere și unei vieți cu valoare de destin: „eseistul sclipitor care fuge mereu din subiect și deschide, tot mereu, paranteze, sare de la o temă la alta și din modernitate în Antichitate, ca într-un joc superior al spiritului într-o societate de specialiști în artele frumoase și în științele morale, toți cu imaginația liberă”. [7]

Analizând, apoi, eseul erudit *Pseudokinegheticos*, și strategia de articulare a discursului, criticul caută și găsește particularitățile care literaturizează în mod inedit textul – „valori plastice și stilistice prin acumulări de detalii, referințe, analogii bogate, dar mai ales prin nota pasională pe care naratorul acesta plin de o nesățioasă curiozitate (...) o pune în text”.[8] Scriitura o construiește ca/în text și se referă, apoi, la această notă pasională esențială, ca marcând un spațiu diegetic populat de idei fundamental marcate afectiv. Mai mult, delimitându-se, încă o dată, și stilistic, de contextul literar al epocii, Odobescu mizează pe eseul lui Lessing, *Laokoon*, articulându-și stilul *causeur* ca o „alternativă, în această scriitură în care înfloresc profețiile, reveriile romantice, utopiile naționale și proiecțiile cosmice”.[9] Este limpede că *Pseudokinegheticos* îi place criticului îndeosebi pentru asociația și disocierea ideilor, pentru dimensiunea intelectualizantă a scriiturii, văzută ca un joc superior al spiritului, adresat unor afini cultivați, amatori, și ei, de plăceri erudite. Imaginea Bărăganului îl înscrie pe acest artist al *dicțiunii* ideilor într-o descendență nobilă, din care fac parte Duiliu Zamfirescu, Sadoveanu, Panait Istrati, Marin Preda, Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, „prozatori prin excelență ai câmpiei”.[10]

Noutatea formulei descriptive odobesciene reunește, în *Pseudokinegheticos*, într-o proză non-ficțională, „poezia” și „un lirism vizionar foarte fin”[11], cu o vocație aparte pentru „erudiția jovială”.[12] Posesor al unui dar epico-stilistic rar, *imaginația ideilor*, Odobescu construiește, în eseul său erudit, un spațiu hipertextual în care, venind dinspre multe și diverse domenii ale cunoașterii, ale artelor, se adună, se despart, se întretaie și coabitează fertil, în cele din urmă, nu personaje, ci idei. Mai mult, narațiunea voit *ekphrastică* se slujește de idei – ele sunt actorii de limbaj ai textului – adică ai *dicțiunii,* dar și ai fabulei: „vvreau să

[5]Idem. pp. 3- 4.
[6]Idem, p. 5.
[7]Idem, pp. 11 – 12.
[8]Idem, p. 14.
[9]Idem, p. 15.
[10]Idem, p. 17.
[11]Ibidem.
[12]Idem, p. 23.

BDD-A28631 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:51 UTC)

spun că imaginația ideilor este punctul forte al eseistului Odobescu, și că scrierea lui trăiește literar prin știința (mă rog, arta) de a povesti faptele de artă aduse în sprijinul ideii de vânătoare”.[13] Mai precis, activând un nivel diegetic de gradul al doilea (la primul nivel aflându-se opera de artă descrisă, sprijinită de instrumentarul ei *ekphrastic*), povestirea unui tablou construiește o lume secundă a textului, făcută din cuvinte.

Interesat de *figura spiritului creator* odobescian, Eugen Simion așează sub o altă formulă, memorabilă și ea – „un spirit stabilizator, un vizionar stăpânit de cultură, un umanist luminos și cumpătat care înregistrează cu grație și detașare splendorile artei și ale realului”[14] – istoricul reprezentărilor motivului artistic al vânătorii, arhitectura elaborată, în scris, a palatului domnesc, din *Mihnea Vodă cel Rău*, și reorganizarea rețetarului și mai ales a instrumentarului literaturii romantice pe temă istorică din epoca sa, din *Doamna Chiajna*. De fapt, pornind de la datele profilului creator al scriitorului, și de la demonstrația pe care o face Odobescu, în *Pseudokinegheticos*, potrivit căreia nu doar factualul poate purta elemente de senzațional, Eugen Simion construiește, aici, un model de analiză al cărei obiect sunt narațiunea și organizarea diegetică a ideilor, corelate unor texte de gradul al doilea al căror reper, spuneam, nu este realitatea, ci literatura. Însuflețind ideile și textele – sau operele de artă care le poartă – cu „pasiunea rece, calculată”[15] ce nu vine dinspre afecte, ci dinspre rațiunea avidă de cunoaștere, în spațiul larg al culturii.

Lucrând asupra istoriei, în *Mihnea Vodă cel Rău* și *Doamna Chiajna*, Odobescu se dovedește a fi prea puțin interesat de exactitatea datelor și a factualului, așa încât informația istorică slujește, în cazul lui, ficțiunea, și nu invers. Conștient de faptul că face literatură, Odobescu preia, din discursul literar asupra istoriei, interesat de verosimilitatea în grilă romantică a întâmplărilor, „evenimente și personaje din mai multe perioade pentru a da culoare unui epic imaginar și a crea o tipologie verosimilă”.[16] În ceea ce-l privește pe Mihnea, Odobescu uzează de tiparul literar al „tiranului oriental fără credință și fără scrupule”[17], interesat nu de motivarea psihologică a faptelor acestuia, ci de recuzita romantică ce îl însoțește: „complexitatea, senzaționalul, misterele acțiunii epice”.[18] În pofida exceselor din care narațiunea istorică se nutrește, în acest caz, „o proză făcută, demonstrativă și imitativă”[19], textul încă rezistă la lectură, măcar prin câteva secvențe ale sale precum discursul prin care, pe patul de moarte, armașul Dracea își instruiește urmașul cu privire la practica exercitării puterii în Evul Mediu românesc.

Atent la detaliile punerii în practică a rețetei romantice, criticul explică mecanismul asocierii spiritului odobescian clasicizant cu rețetarul romantic al prozei pe temă istorică. Două sunt pârghiile[20] prin care Odobescu acomodează cele două dimensiuni aparent incompatibile: „Cea dintâi este calitatea descrierilor (numeroase, ample, fastuoase, cu o notă stăruitoare de erudiție), a doua ține de structura și calitatea discursurilor (iarăși, numeroase, solemne, moralizatoare sau discursuri ale voinței de putere și ale ambițiilor feroce)”.

„Jurnalul de călătorie științifică” reține atenția criticului pentru reacțiile celui care scrie, transpuse în text – „comportamentul, reacțiile, fantasmele ce-l bântuie”[21], precum și pentru modul în care imaginația epico-retorică a prozatorului funcționează ca un declanșator al ficțiunii pe temă istorică, slujindu-se de retorica avântată a mesianismului romantic:

[13]Idem, p. 26.
[14]Idem, p. 38.
[15]Idem, p. 41.
[16]Idem, p. 49.
[17]Idem, p. 53.
[18]Idem, p. 55.
[19]Idem, p. 56.
[20]Idem, p. 71.
[21]Idem, p. 75.

BDD-A28631 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:51 UTC)

„remarcabil, apoi, este portretul pe care prozatorul i-l face lui Matei Basarab, în stilul patetic al lui Bălcescu. O pagină în care literatura o ia înaintea științei istoricului sau, mai corect, îi dă strălucire. Odobescu folosește și stilizează, aici, discursul istoric mesianic, patriotic, înalt romantic, pe care îl folosesc în epocă istoricii cu vederi naționale”. [22]

Savuros – textual, *discursul gurmand* îi reține, și el, atenția criticului care, explorând metodic *Câteva ore la Snagov*, adică același jurnal de călătorie la care făceam referire mai sus, face din gasttronomie subiect al *dicțiunii* ideilor, respectiv al elaborării unei lumi în centrul căreia se află plătica, prepararea și degustarea ei. Un *eseu gastronomic*, altfel spus, în care o lume ipotetică se articulează din cuvinte – adică dintr-un discurs pe tema *cum ar fi dacă am pune în practică precepte gastronomice și am găti plătica*. Altădată, ironizând pretenția etimologic – latinizantă promovată de *Dicționarul* lui Laurian și Massim, Odobescu își însoțește, grijuliu cu cititorul căruia i-ar fi fost aproape imposibil să înțeleagă lexicul hibrid al meniului academic, termenii selectați cu o traducere amabil – ironică. Astfel, *Sorbitione cu Scriblete* devine *supă cu plăcintioare, fame-stimuli varii, mezelicuri felurite* sau *Siluru munitu cu astaci fluviali, in condimentu di sinape, somn fiert, însoțit cu raci și cu sos de mușt*ar.

În ceea ce privește proza propriu-zis științifică a lui Odobescu, prima observație a criticului merge în continuarea demonstrației de fertilă și originală asociere a științei – în speță, arheologia – cu practica literară, fie a epocii, fie în genere: „Plăcerea lui este să le scrie (și să le descrie) și să le comunice după normele unei științe dificile. Scriindu-le, le dă o anumită noblețe stilistică și – fapt important – cel care comunică (...) nu rămâne niciodată, am semnalat deja, în afara discursului”.[23] Și de această dată, criticul identifică strategia intuitiv – scripturală prin care același Odobescu face să co-existe nu doar anticarul și arheologul, în scriitura sa, ci și un narator cu certe veleități literare, care „se implică în el (în discurs), de aceea proza lui științifică nu rămâne obiectivă, *albă,* strict comunicativă, proza lui dezleagă fantezia creatorului, nu o închide”.[24]

Întrucât sunt mai multe ipostaze ale *narațiunii de idei*, identificate de Eugen Simion, căci Odobescu, „eruditul risipitor”[25], este un desăvârșit *anticar al istoriei*, dublat de un *arheolog pasionat*, așa cum se dovedește în *Tezaurul de la Pietroasa*, sau în *Istoria arheologiei* – de 760 de pagini, cuprinzând cursurile pe care scriitorul le-a ținut, între 1874 și 1875, și își revizuiește mereu discursul. Acum, Odobescu se autoproiectează în discurs și, totodată, ca profesor de arheologie, „prezintă familiile stilistice de scriitori antici sau, cum le spune el, modele ale speciei de scriitori – *călătorii și istoricii, autorii tehnici, anticarii și erudiții*.[26] Plăcerea lui Odobescu este de a construi o ficțiune a istoriei așa cum aceasta ar fi putut să fie – interesat, de pildă, de Biserica de la Curtea de Argeș, de Legenda Meșterului Manole, „face dintr-un zid părăsit un personaj epic printr-o acumulare fabuloasă de detalii”. [27]

Practicând ceea ce Eugen Simion numește *comparatism digresiv*[28], Odobescu mută descrierea tezaurului de la Pietroasa într-un vast context cultural în care dialoghează „opere de artă, culturi și civilizații”.[29] Iar lupta – estetic fertilă – dintre discursul pe care savantul se simte obligat să-l mențină pe teritoriul științific și predispoziția romantică a omului de litere provoacă încântarea criticului: „Cum să numim acest tip de discurs care, vorbind de o știință

[22]Idem, p. 80.
[23]Idem, p. 109.
[24]Ibidem.
[25]Idem, p. 123.
[26]Idem, p. 129.
[27]Idem, p. 133.
[28]Idem, p. 140.
[29]Ibidem.

BDD-A28631 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:51 UTC)

severă, dificilă cum nu se mai poate, bazată pe fapte și pe deducții raționale, ar trebui să aibă un scenariu precis și să comunice fapte sigure, numai fapte? Odobescu îl deschide sistematic, fuge apoi din el, întrerupe cronologia și începe, tot el, să se vaite de dificultatea de a ține o cronologie a evenimentelor petrecute în palatele vechilor regi. Jalea arheologului (...) este expresivă, ea găsește mai mereu analogii frumoase".[30]

Cât privește vasta corespondență a scriitorului, energia creatoare înmagazinată aici este redutabilă, rezultând, astfel, un „amplu roman de familie al cărui personaj principal se luptă zilnic, ca un personaj balzacian, cu creditorii și scrie, tot zilnic, mesaje pline de combinațiuni himerice".[31] Excelent interpret al profilului uman și spiritual pe care scrisorile îl construiesc și îl poartă, Eugen Simion face, în tușe sigure, portretul intelectual al lui Odobescu: „un tânăr bine educat, ușor monden, fin observator al mediului social, (cu) ochi de prozator atent la fizionomii și la comportamentul individului în societate, în fine, scrisorile sugerează și plăcerea tânărului de familie bună de a bârfi subțire, dar și de a admira, când este cazul".[32]

Fiică a generalului Kiselev, Sașa Prejbeanu – *devotata, sublima, admirabila* Sașa[33] - îi va deveni soție și confidentă nestatornicului, în dragoste, Odobescu, părtașă devotată atât a problemelor pecuniare, cât și a preocupărilor științifice ale scriitorului. Care „are o viziune justă asupra Academiei, ca nucleu spiritual al culturii naționale, dar și ca un simbol al unității românilor, și, în acest sens, are o preocupare constantă, cum s-a putut constata, pentru chestiunea transilvanismului", iar în 1885 ar vrea să organizeze, la București, al X-lea Congres de Antropologie și Arheologie Preistorică. Identificând temele epistolarului odobescian, Eugen Simion afirmă categoric: „Proza lui adevărată se află, repet, aici".[34] Oprindu-se, apoi, asupra temei sentimentale, identifică datele tematice și contraforții narativi ai unui adevărat *roman pasional*.[35] Mariajul agitat al celor doi soți se clatină și mai mult atunci când Odobescu face o pasiune năvalnică pentru Hortensia Racoviță, o devoratoare de bărbați cu treizeci de ani mai tânără, căsătorită cu Alexandru Davila, divorțată, recăsătorită cu Dumitru Racoviță și rămasă rapid văduvă. Lucrurile degenerează atât de mult încât Odobescu, tată de familie și bunic, prins într-un scandal public răsunător, hotărăște să se sinucidă.

Departe de scenariul romantic binecunoscut, sinuciderea lui Odobescu este actul disperat al unui intelectual doborât moralmente: „Odobescu vrea să-și curme zilele nu dintr-o iubire imposibilă, ca eroul lui Goethe, ci cu sentimentul că a căzut pradă unei pasiuni nenorocite pentru o femeie fără inimă, vulgară și trădătoare. Scenariul romantic coboară din sfera miturilor sublime ale erosului, în lumea periferiei balcanice".[36]

Finalmente, operă capitală a acestui epistolier literat, corespondența lui Odobescu se articulează pe deplin ca „roman de familie, roman sentimental, roman – prin temele și fantasmele sale – enciclopedic (de la arheologie preistorică până la roman foileton senzațional, cu episoade balzaciene".[37]

[30]Idem, p. 149.
[31]Idem, p. 161.
[32]Idem, p. 170.
[33]Idem, p. 176.
[34]Idem, p. 199.
[35]Idem, p. 198.
[36]Idem, p. 217.
[37]Iddem, p. 225.

BDD-A28631 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:51 UTC)

BIBLIOGRAPHY

Baghiu, Ștefan, *Prozatorul fuge mereu din temă*, în revista „Cultura", nr. 3, 19 ianuarie 2017, disponibil la adresa http://revistacultura.ro/pdf/Cultura559_3_compressed.pdf - consultata la 10.09.2018.

Simion, Eugen, *Alexandru Odobescu. Un romantic erudit și anxios, iubitor de reverii clasicizante*, Ed. Muzeul literaturii române, 2015

BDD-A28631 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:51 UTC)